

Evaluatie van het experiment met centrale stemopneming met de provinciale staten- en waterschapsverkiezingen op 18 maart 2015 in 25 gemeenten.

Inleiding

Na de experimenten die in 2014 zijn gehouden bij de gemeenteraadsverkiezingen en de Europese Parlementsverkiezingen heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) besloten verder te willen gaan met het experimenteren met een centrale stemopneming bij de verkiezingen van 18 maart 2015¹. Alle gemeenten zijn in de gelegenheid gesteld om zich aan te melden voor het experiment. Vijfentwintig gemeenten hebben dat gedaan, te weten de gemeenten: Borne, Culemborg, Dantumadiel, Elburg, Epe, Ermelo, Goeree-Overflakkee, Heerenveen, Heerlen, Hof van Twente, Kampen, Lingewaard, Maassluis, Noordenveld, Ouder-Amstel, Overbetuwe, Putten, Raalte, Rhenen, Rucphen, Uden, Vlissingen, Voorschoten, Zaltbommel en Zoetermeer. De experimenten die zijn gehouden bij de verkiezingen van 18 maart 2015 vonden plaats op basis van de Tijdelijke experimentenwet nieuwe stembiljetten en centrale stemopneming (verder in dit stuk aangeduid als "Tijdelijke experimentenwet").

De centrale stemopneming houdt in dat de stemopneming, waaronder het tellen van de uitgebrachte stemmen, plaatsvindt op één of enkele locaties binnen een gemeente, in plaats van in de stemlokalen waar de stemmen zijn uitgebracht. Direct na afloop van de stemming verricht het stembureau in het stemlokaal wel een voorlopige telling van de stemmen op lijstniveau. Na deze voorlopige telling worden de stembiljetten, stempassen, volmachtbewijzen en andere stembescheiden ingepakt en vervoerd naar één of meer locaties binnen de gemeente waar de centrale stemopneming op een later moment wordt uitgevoerd door het gemeentelijk stembureau.

Het initiatief om experimenten met een centrale stemopneming mogelijk te maken is ingegeven door het streven van het ministerie van BZK om het telproces van de stemmen efficiënter, betrouwbaarder, transparanter en dus beter controleerbaar te laten verlopen². Op grond van de Tijdelijke experimentenwet dient elk experiment te worden geëvalueerd³.

Voor de evaluatie is aan de gemeenten gevraagd om een aantal vragen te beantwoorden. Verder is in opdracht van het ministerie van BZK een enquête gehouden onder de leden van de gemeentelijke stembureaus en de tellers. Er zijn 980 personen benaderd via e-mail. In totaal hebben 574 personen de vragenlijst ingevuld over het centraal tellen van de stemmen. Van deze groep waren 257 personen aanwezig als lid van het gemeentelijk stembureau en 317 als teller. Er zijn in twaalf gemeenten tijdwaarnemingen uitgevoerd. Ten slotte zijn de processen-verbaal van de gemeentelijke stembureaus bestudeerd.

Wijzigingen in wet- en regelgeving

Naar aanleiding van de evaluatie van de experimenten die zijn gehouden in 2014 zijn het Tijdelijk experimentenbesluit en de Tijdelijke experimentenregeling op enige punten aangepast, dit betrof concreet:

- Het middel voor het vervoer van de stembescheiden: de transportbox⁴. Het is mogelijk gemaakt dat de stembescheiden ook in een ander middel dan de stembus konden worden

¹ Kamerstukken II 2014/15, 31 142, nr. 46, blz. 4.

² Kamerstukken II 2012/13, 33 573, nr. 3, blz. 6.

³ Art. 5 Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming.

⁴ Besluit van 19 december 2014 tot wijziging van het Tijdelijk Experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming, St. 2015, 13.

vervoerd. De middelen waarin de stembescheiden worden vervoerd dienen aan dezelfde eisen te voldoen als de eisen die gelden voor de stembus. Dat wil zeggen (artikel J3 van het Kiesbesluit) dat de transportbox moet kunnen worden afgesloten en voorzien is van een slot.

- De verplichting is vervallen dat uiterlijk om 9.00 uur op de dag na de stemopneming moet worden aangevangen met de centrale telling. De centrale stemopneming voor provinciale staten vindt, na wijziging van het Experimentenbesluit, plaats de dag na de dag van de stemming, waar de centrale stemopneming voor de waterschappen uiterlijk de tweede dag na de stemming aanvangt.
- Het proces-verbaal van het stembureau en van het gemeentelijk stembureau.
- Voorzieningen in verband met de gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen. Er is een voorziening getroffen waardoor het gemeentelijk stembureau kan herstellen dat stembiljetten, stempassen, volmachtbewijzen of kiezerspassen bij de gecombineerde staten- en waterschapsverkiezingen in de verkeerde verzegelde pakken terecht zijn gekomen.

De organisatie van de centrale stemopneming

Algemeen

Bij de provinciale staten- en waterschapverkiezingen van 18 maart 2015 hebben 25 gemeenten een experiment gehouden met een centrale stemopneming. Enkele gemeenten experimenteerden alleen met de waterschapsverkiezing(en), één gemeente met alleen de verkiezingen van provinciale staten, maar de meerderheid experimenteerde met zowel de provinciale staten- als de waterschapsverkiezingen.

Gemeente	Provincie	Waterschap(pen)
Gemeente Borne	Provinciale Staten van Overijssel	
Gemeente Culemborg	Provinciale Staten van Gelderland	Waterschap Rivierenland
Gemeente Dantumadiel	Provinciale Staten van Fryslân	Wetterskip Fryslân
Gemeente Elburg	Provinciale Staten van Gelderland	Waterschap Vallei en Veluwe
Gemeente Epe		Waterschap Vallei en Veluwe
Gemeente Ermelo	Provinciale Staten van Gelderland	Waterschap Vallei en Veluwe
Gemeente Goeree-Overflakkee	Provinciale Staten van Zuid-Holland	Waterschap Hollandse Delta
Gemeente Heerenveen	Provinciale Staten van Fryslân	Wetterskip Fryslân
Gemeente Heerlen	Provinciale Staten van Limburg	Waterschap Roer en Overmaas
Gemeente Hof van Twente	Provinciale Staten van Overijssel	Waterschap Rijn en IJssel
Gemeente Kampen	Provinciale Staten van Overijssel	Waterschap Groot Salland
Gemeente Lingewaard	Provinciale Staten van Gelderland	Waterschap Rivierenland
Gemeente Maassluis	Provinciale Staten van Zuid-Holland	Hoogheemraadschap van Delfland

Gemeente	Provincie	Waterschap(pen)
Gemeente Noordenveld	Provinciale Staten van Drenthe	Waterschap Noorderzijlvest
		Waterschap Reest en Wieden
Gemeente Ouder-Amstel	Provinciale Staten van Noord-Holland	Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht
Gemeente Overbetuwe	Provinciale Staten van Gelderland	Waterschap Rivierenland
Gemeente Putten	Provinciale Staten van Gelderland	Waterschap Vallei en Veluwe
Gemeente Raalte	Provinciale Staten van Overijssel	Waterschap Groot Salland
Gemeente Rhenen	Provinciale Staten van Utrecht	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden
		Waterschap Vallei en Veluwe
Gemeente Rucphen	Provinciale Staten van Noord-Brabant	Waterschap Brabantse Delta
Gemeente Uden		Waterschap Aa en Maas
Gemeente Vlissingen	Provinciale Staten van Zeeland	Waterschap Scheldestromen
Gemeente Voorschoten	Provinciale Staten van Zuid Holland	Hoogheemraadschap van Rijnland
Gemeente Zaltbommel		Waterschap Rivierenland
Gemeente Zoetermeer		Hoogheemraadschap van Delfland
		Hoogheemraadschap van Rijnland
		Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard

Transportbox

Twaalf gemeenten hebben de stembus gebruikt om de stembescheiden te vervoeren. Dertien gemeenten hebben andere transportmiddelen gebruikt. Er is zowel gebruik gemaakt van met klemmen af te sluiten plastic kratten, boxen die met een verzegeling konden worden afgesloten, (kartonnen) dozen, tassen, postzakken en vouwkratten met sloten.

Er is dus sprake van een grote diversiteit. Opgemerkt wordt dat niet van alle gebruikte transportmiddelen eenduidig kan worden vastgesteld of voldaan is aan de vereisten. Bij verdere experimenten dienen de vereisten voor de transportbox verder te worden verduidelijkt zodat onduidelijkheid daaromtrent wordt voorkomen.

Vervoer

Bij het selecteren van de vervoerder die de stembescheiden van het stembureau naar de centrale locatie zou moeten vervoeren hebben de gemeenten met name rekening gehouden met de betrouwbaarheid van de vervoerder en de kosten van de vervoerder. De helft van de deelnemende gemeenten heeft meerdere personen per vervoermiddel ingezet als veiligheidsmaatregel bij het vervoer, zodat de stembus op geen enkel moment onder het toezicht van slechts één persoon stond. Drie gemeenten hebben bovendien een overdrachtsformulier laten tekenen door de voorzitter van het stembureau en de vervoerder bij het overdragen van de stembus door het stembureau aan de vervoerder en bij het overdragen van de stembus door de vervoerder aan het gemeentelijk stembureau. Merendeels is vervoer van de stembescheiden door de buitendienst van de gemeente uitgevoerd óf door een lid van het stembureau. In enkele gevallen werd deze taak uitgevoerd door een ingehuurde vervoerder of een medewerker van de gemeente.

Opslag

Bijna alle gemeenten hebben gemeld dat er specifieke aandacht is geweest voor het maken van een risicoafweging met betrekking tot de opslag van de transportboxen en de processen-verbaal. De gemeenten die in 2014 hebben geëxperimenteerd hebben daarvoor gebruik gemaakt van de eerdere ervaringen. Enkele gemeenten die voor het eerst hebben geëxperimenteerd zeggen gebruik te hebben gemaakt van de ervaringen van gemeenten die eerder in 2014 hebben geëxperimenteerd met centrale stemopneming.

Voor de opslag van de transportboxen in afwachting van de centrale stemopneming op 19 maart 2015 hebben 23 gemeenten beveiligingsmaatregelen getroffen. Daar is op verschillende wijze inhoud aangegeven: alarmbeveiliging op de locatie, een kluis, afsluiten van de ruimte waar de transportboxen stonden en het inhuren van een beveiligingsbedrijf. Twee gemeenten hebben geen specifieke beveiligingsmaatregelen getroffen.

De processen-verbaal van de stembureaus zijn in alle gemeenten opgeslagen in het gemeentehuis/stadhuis al dan niet in een kluis.

Locatie centrale stemopneming

Hieronder is per verkiezing weergegeven in welke centrale locatie de stemopneming door het gemeentelijk stembureau heeft plaatsgevonden en of er in één of in meerdere ruimten is geteld door het gemeentelijk stembureau.

Gemeente	Centrale tellocatie	Eén of meerdere telruimten
Gemeente Borne	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Culemborg	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Dantumadiel	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Elburg	Gemeentehuis/stadhuis	Eén
Gemeente Epe	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Ermelo	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Goeree-Overflakkee	Vergadergebouw gemeente	Meerdere
Gemeente Heerenveen	Zalencomplex in stadion	Eén
Gemeente Heerlen	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Hof van Twente	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Kampen	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Lingewaard	Sportcentrum	Eén
Gemeente Maassluis	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Noordenveld	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Ouder-Amstel	Gemeentehuis/stadhuis	Eén
Gemeente Overbetuwe	Sportcentrum gemeente	Eén
Gemeente Putten	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Raalte	Gemeentehuis/stadhuis	Eén
Gemeente Rheden	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Rucphen	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Uden	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Vlissingen	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Voorschoten	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Zaltbommel	Gemeentehuis/stadhuis	Meerdere
Gemeente Zoetermeer	Gemeentehuis/stadhuis	Eén

Keuze voor de locatie van de centrale stemopneming

De meeste gemeenten hebben ervoor gekozen om in het gemeentehuis of stadhuis centraal te tellen. De gemeenten noemen diverse redenen voor deze keuze. Zowel de centrale ligging binnen de gemeente wordt genoemd, als ook de grootte van de ruimte. Het feit dat er geen extra kosten zijn gemoeid met het gebruik van de ruimte(n) speelt ook voor veel gemeenten een rol, naast de afweging om een ruimte te kiezen die voor het publiek geschikt is om de telling waar te nemen. Eén enkele gemeente koos mede voor de locatie omdat deze in een goede opslag voorzag en twee gemeenten gaven als aanvullende reden de directe toegang tot ICT-voorzieningen op de centrale tellocatie op. De meeste deelnemende gemeenten hebben ervoor gekozen om binnen de tellocatie in verschillende ruimten te tellen. De redenen die hiervoor zijn genoemd waren het ontbreken van één enkele ruimte die groot genoeg was om alle werkzaamheden in uit te voeren en dat het overzichtelijker was om de werkzaamheden in verschillende ruimten te organiseren.

Dag en tijdstip van centrale stemopneming

In het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming, artikel 26, staat dat de centrale stemopneming uiterlijk de dag na de stemming aanvangt. Bij de verkiezing van de leden van het algemeen bestuur van een waterschap is dat uiterlijk de tweede dag na de stemming.

Alle gemeenten hebben ervoor gekozen om op donderdag 19 maart 2015 de centrale stemopneming te laten plaatsvinden, voor zowel de provinciale staten- als de waterschapsverkiezingen. Hierbij zijn diverse afwegingen gemaakt. Voornamelijk hebben de gemeenten een inschatting gemaakt van de duur van de werkzaamheden en daaruit geconcludeerd dat er op tijd moest worden gestart met de centrale stemopneming op donderdag 19 maart 2015. Verder was het eenvoudiger om tellers in te zetten op één dag en hen meteen in de ochtend in te zetten. Vaak werd gestart met de centrale stemopneming voor de provinciale staten en werd aansluitend de stemopneming voor het waterschap/de waterschappen uitgevoerd.

Enkele gemeenten telden de stembescheiden van zowel de verkiezingen van provinciale zaken als de waterschappen parallel. Enkele gemeenten hebben gemeld dat het hoofdstembureau een deadline had vastgesteld voor het aanleveren van de resultaten van betreffende verkiezing in de gemeente en dat die deadline leidend was voor het proces van de centrale telling. Er was op basis van artikel 42a van het Experimentenbesluit de mogelijkheid gecreëerd om de zitting van het hoofdstembureau later te laten starten, met het oog op dit punt. Echter, er is geen enkel hoofdstembureau dat hiervan gebruik heeft gemaakt en de zitting later dan 10.00 uur heeft laten starten. Een aantal gemeenten nam al eerder deel aan het experiment met centrale stemopneming. Deze gemeenten hebben vanzelfsprekend ook de eerdere ervaringen laten meewegen.

Gemeentelijk stembureau

Het college van burgemeester en wethouders is verantwoordelijk voor de benoeming van de leden van het gemeentelijk stembureau. De leden van het gemeentelijk stembureau zijn verantwoordelijk voor de centrale stemopneming. In het Tijdelijk experimentenbesluit, artikel 20, is bepaald dat voor elke locatie van de centrale stemopneming ten minste vijf leden van het gemeentelijk stembureau aanwezig moeten zijn, waaronder de voorzitter of een plaatsvervangend voorzitter.

Vierentwintig van de vijftientig gemeenten benoemden minimaal vijf leden van het gemeentelijk stembureau. In één gemeente werden voor de provinciale staten 4 leden en voor de waterschapsverkiezing drie leden benoemd.

De leden van de gemeentelijke stembureaus zijn nagenoeg allemaal door middel van een instructie voorbereid op hun taken. Enkele gemeenten hebben hiervoor dezelfde training gebruikt als voor de "gewone" stembureaus. Het merendeel van de gemeenten heeft het gemeentelijk stembureau een aparte instructie gegeven. Hierin werd onder meer aandacht besteed aan: de organisatie van de centrale stemopneming, de telling van de uitgebrachte stemmen, de taakverdeling tussen de leden van het gemeentelijk stembureau en de tellers en het invullen van het proces-verbaal.

In alle deelnemende gemeenten hebben de gemeentelijke stembureaus zich laten bijstaan door tellers. Bij het selecteren van tellers is door gemeenten vooral gekeken naar eerdere ervaring als teller of als lid van een stembureau. Ook de tellers hebben in nagenoeg alle gemeenten een instructie gekregen.

Proces-verbaal gemeentelijk stembureau

Voor de experimenten die zijn gehouden bij de verkiezingen van de leden van provinciale staten en de besturen van de waterschappen is het model van het proces-verbaal voor het gemeentelijk stembureau aangepast. Op basis daarvan vulde het gemeentelijk stembureau per verkiezing een proces-verbaal in, met daarbij twee bijlagen: één over bezwaren en één over de uitkomsten per stembureau. Gebleken is dat dit heeft geleid tot een omvangrijk proces-verbaal. De gemeenten die hebben geëxperimenteerd hebben daarom verzocht om dit in de toekomst te vereenvoudigen. Het ministerie van BZK is het met de gemeenten eens dat het model voor het proces-verbaal van het gemeentelijk stembureau kan worden vereenvoudigd en zal hiertoe ook stappen zetten indien wordt besloten om verder te gaan met (het experimenteren met) de centrale stemopneming.

Openbare kennisgeving

In alle gemeenten is vooraf bekendheid gegeven aan het experiment. Daarbij is de datum, tijdstip en locatie van de centrale stemopneming bekendgemaakt. De gemeenten publiceerden een openbare kennisgeving op de gemeentelijke website en/of in de lokale krant(en). Enkel en informeerden ook over het experiment via een publicatiebord of Twitter.

Telling op lijstniveau door het stembureau

In opdracht van het ministerie van BZK zijn in stemlokalen van 12 gemeenten die deelnamen aan het experiment met centrale stemopneming tijdmetingen uitgevoerd. Gemeten is hoe lang de leden van het stembureau (eventueel ondersteund door tellers) hebben gedaan over hun werkzaamheden ná het sluiten van de stembus om 21.00 uur op de dag van de stemming. Doel hiervan was inzicht te krijgen in hoe lang de stembureaus bezig zijn met het tellen van de stembiljetten op lijstniveau. Bij experimenten met een centrale stemopneming wordt immers door het stembureau alleen op lijstniveau geteld. Het tellen van de uitgebrachte stemmen op kandidaatsniveau geschiedt centraal.

De resultaten van de tijdmetingen zijn in onderstaande tabellen weergegeven.

Provinciale Staten						
Gemeente	Naam stembureau	Starttijd	Eindtijd	Totaaltijd (in minuten)	aantal getelde stembiljetten	aantal tellers op het stembureau
Culemborg	Salaamander	21.12	22.30	78	835	7
Culemborg	Stadhuis	21.11	22.29	78	905	6
Elburg	Ons Huus	21.01	22.38	97	742	5
Elburg	Het nieuwe Feitenhof	21.00	23.39	159	1027	6
Goeree-Overflakkee	Geldershof	21.06	23.58	172	1076	6
Goeree-Overflakkee	De Vliedberg	21.00	22.12	72	737	6
Heerlen	Tobias	21.06	23.08	122	878	7
Heerlen	Ter Eyck	21.05	23.20	135	1017	8
Kampen	De Amandelboom	21.07	22.43	96	855	5
Kampen	Het Stroomdal	21.15	22.13	58	953	7
Maassluis	De Ridderhof	21.05	23.44	159	670	5
Maassluis	Stadhuis	21.00	22.28	88	960	5
Putten	Stroud	21.01	22.13	72	1234	7
Putten	Gemeentehuis	21.02	23.10	128	971	7
Raalte	Verpleeghuis de Hartkamp	21.07	22.20	73	818	6
Raalte	Gemeentehuis	21.03	23.27	144	1351	10
Rucphen	Kerkakkers	21.00	23.20	140	574	4
Rucphen	De Trapkes	21.00	22.25	85	822	4
Vlissingen	Bibliotheek Souburg	21.04	22.27	83	745	4
Vlissingen	Hal Stadhuis	21.05	23.09	124	839	6
Voorschoten	Adegeest	21.11	22.08	57	655	4
Voorschoten	Het Kruispunt	21.05	22.03	58	625	4

Waterschappen						
Gemeente	Naam stembureau	Starttijd	Eindtijd	Totaaltijd (in minuten)	aantal getelde stembiljetten	aantal tellers op het stembureau
Zoetermeer - waterschap Schieland	Stadhuis	21.05	21.52	47	86	8
Zoetermeer - waterschap Rijnland	Stadhuis	21.05	23.22	137	971	8
Zoetermeer - waterschap Schieland	Centrum	21.15	22.24	69	1034	6
Zoetermeer - waterschap Rijnland	Centrum	21.15	23.14	119	21	1
Culemborg	Salaamander	22.32	23.30	58	803	7
Culemborg	Stadhuis	22.35	23.50	75	895	6
Elburg	Ons Huus	21.01	23.33	152	727	5
Elburg	Het nieuwe Feitenhof	22.00	00.15	135	993	6
Goeree-Overflakkee	Geldershof	21.06	00.05	179	1064	6
Goeree-Overflakkee	De Vliedberg	21.00	23.14	134	719	6
Heerlen	Tobias	21.03	22.45	102	820	7
Heerlen	Ter Eyck	21.05	22.45	100	953	8
Kampen	De Amandelboom	22.45	23.59	74	810	5
Kampen	Het Stroomdal	22.16	22.58	42	910	7
Maassluis	De Ridderhof	22.30	23.55	85	665	5
Maassluis	Stadhuis	22.37	23.32	55	951	5
Putten	Stroud	22.23	23.33	70	1166	7
Putten	Gemeentehuis	21.48	00.00	132	914	7
Raalte	Verpleeghuis de Hartkamp	21.22	22.55	93	724	6
Raalte	Gemeentehuis	21.03	23.13	130	1185	10
Rucphen	Kerkakkers	20.55	22.45	110	540	4
Rucphen	De Trapkes	22.26	23.35	69	778	4
Vlissingen	Bibliotheek Souburg	21.55	23.29	94	710	4
Vlissingen	Hal Stadhuis	22.02	23.10	68	825	6
Voorschoten	Adegeest	22.01	23.04	63	625	4
Voorschoten	Het Kruispunt	22.05	22.40	35	618	4

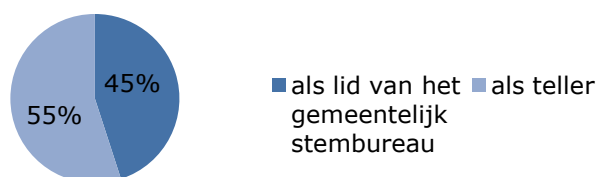
Opvallend zijn de verschillen tussen de stembureaus die een vergelijkbaar aantal stembiljetten hebben geteld met een vergelijkbaar aantal tellers. De tijdmetingen bieden geen basis om te verklaren wat de oorzaak is van deze verschillen. Echter eerdere evaluaties van verkiezingen hebben uitgewezen dat de wijze waarop er wordt geteld heel bepalend kan zijn voor de duur van de telling.

Ervaringen van de tellers en leden van het gemeentelijk stembureau.

In opdracht van het ministerie van BZK is een enquête gehouden onder de leden van de gemeentelijk stembureaus en tellers. Aan 980 personen is gevraagd de enquête in te vullen. Ruim 58% (in casu 574 personen) hebben aan dit verzoek gevolg gegeven, waarvan 257 leden van de gemeentelijke stembureaus en 317 tellers.

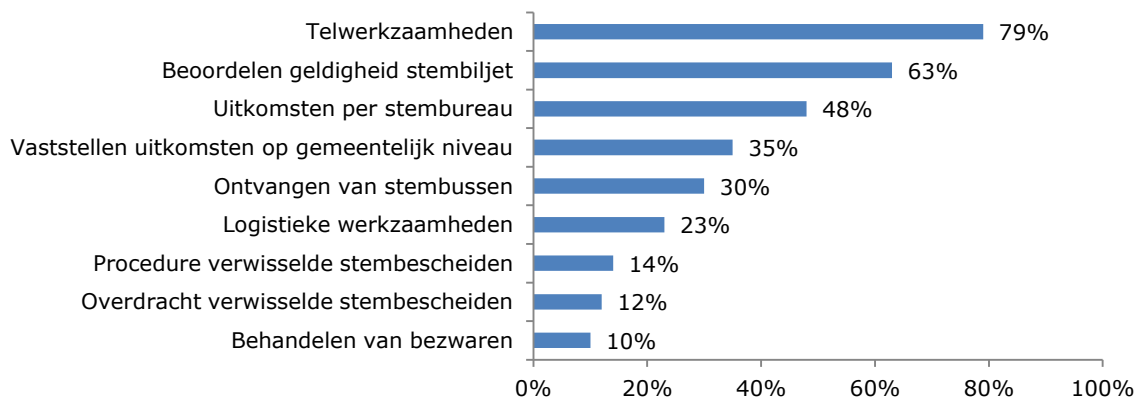
Hieronder zijn de antwoorden weergegeven op de gestelde vragen.

In welke functie (als lid gemeentelijk stembureau of als teller) was u werkzaam tijdens de centrale stemopening bij de verkiezingen van woensdag 18 maart 2015?

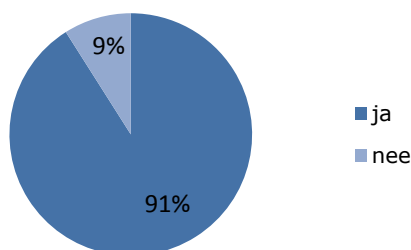

De ondervraagden die werkzaam zijn geweest als lid van het gemeentelijk stembureau kregen een aantal opties aangeboden om aan te geven welke werkzaamheden zij gedurende de centrale stemopening hebben uitgevoerd.

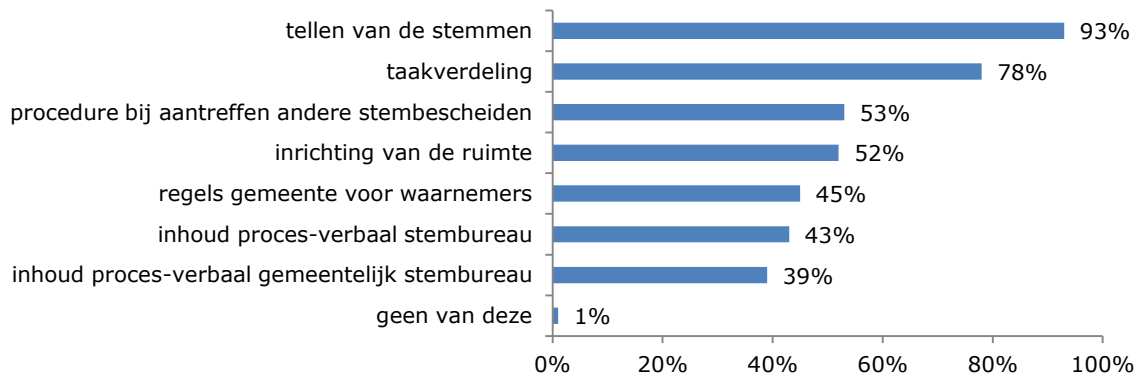
Welke werkzaamheden heeft u gedurende de centrale stemopening uitgevoerd?

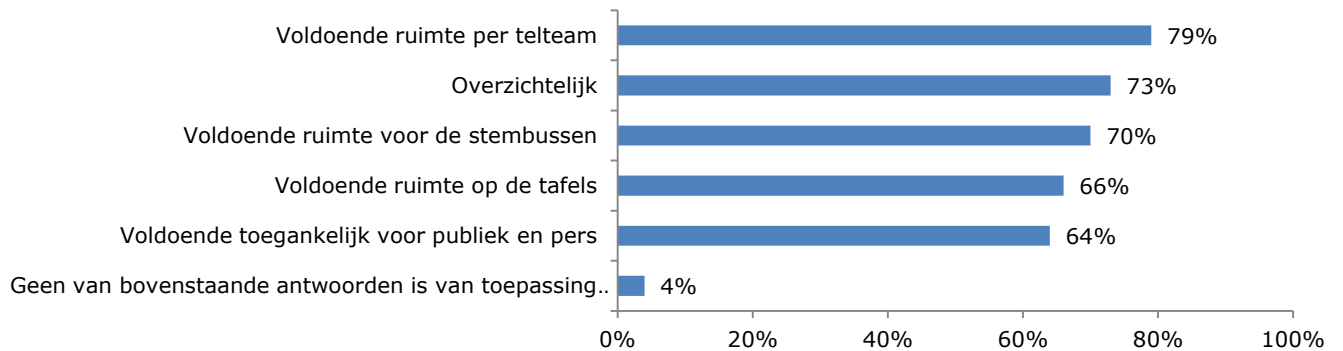
Heeft u voorafgaand aan de centrale telling een instructie gehad van de gemeente?

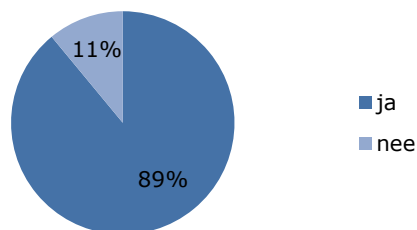
Waarover ging de instructie?

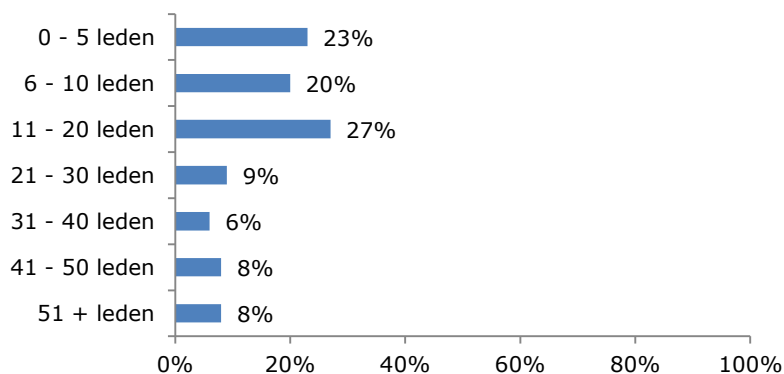
Wat is uw oordeel over de locatie waar de centrale telling heeft plaatsgevonden?

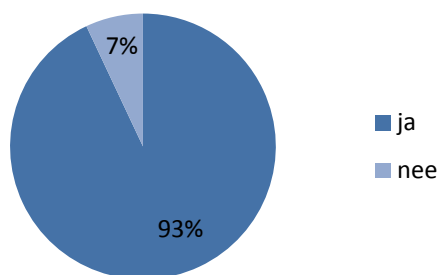
Vond u dat het gemeentelijk stembureau voldoende leden had om de centrale stemopneming uit te voeren?

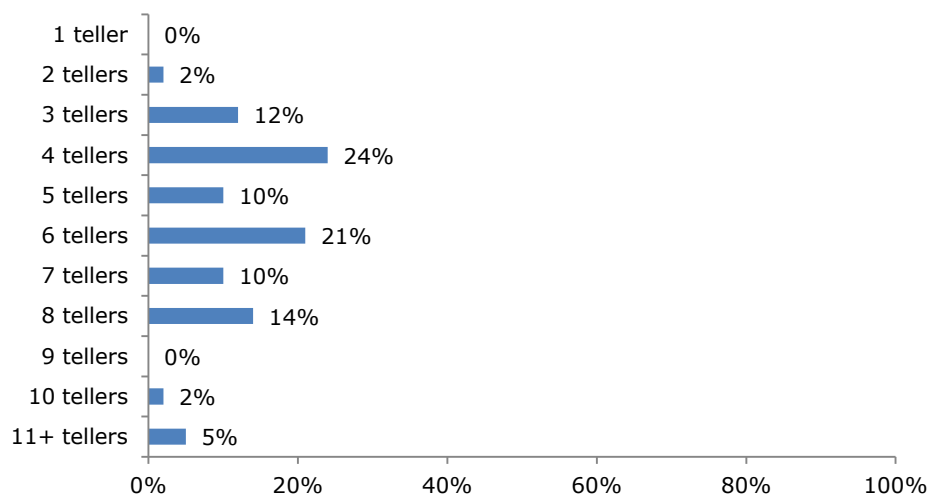
Uit hoeveel leden had het gemeentelijk stembureau naar uw mening moeten bestaan?

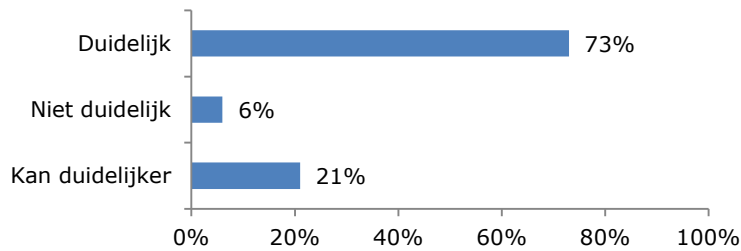
Vond u het aantal tellers in 1 telteam voldoende?

Uit hoeveel tellers zou 1 telteam naar uw mening moeten bestaan?

Wat is uw oordeel over het proces verbaal van het gemeentelijk stembureau?

Heeft u verdere opmerkingen en/of vragen over het experiment met centraal tellen? (n=574)

	Totaal (%)	Werkzaam als lid van het gemeentelijk stembureau (%)	Werkzaam als teller (%)
1 Een extra dag zorgt voor minder stress en geen nachtwerk	10	16	4
2 Prima verlopen	7	5	9
3 Kwalitatief betere uitslag	6	9	4
4 Achterhaalde methode/ moet toch elektronisch kunnen	6	7	4
5 Voor herhaling vatbaar/ zeer geslaagd	5	5	5
Geen tijdwinst	5	7	4
Te weinig ruimte/ locatie ongeschikt	5	5	5

Financiële bijdrage

Het ministerie van BZK stelde voor deelname aan het experiment met centrale stemopneming voor elke gemeente een bijdrage beschikbaar. In onderstaand overzicht is weergegeven is welke bijdrage is verstrekt.

Inwoneraantal gemeente	Deelname aan experiment bij één verkiezing (provinciale staten of waterschap(pen))	Deelname aan experiment bij twee verkiezingen (provinciale staten en waterschap(pen))
< 30.000	€ 5.000, -	€ 7.500, -
30.000-70.000	€ 7.500, -	€ 12.500, -
> 70.000	€ 10.000, -	€ 15.000, -

In totaal is aan de 25 gemeenten die hebben geëxperimenteerd een bijdrage verstrekt van €242.500.